

REFERENCES

1. Štatút Ministerstva školstva, výskumu, vývoja a mládeže Slovenskej republiky schválený uznesením vlády SR č. 111 zo dňa 22. februára 2024. (2024) [Statute of the Ministry of Education, Research, Development and Youth of the Slovak Republic. approved by the Resolution of the Government of the Slovak Republic No. 111 of February 22, 2024]. Available at: <https://www.minedu.sk/data/att/bff/28768.1bdc27.pdf> [Accessed 20 May 2024].
2. Stratégia rovnosti, inklúzie a participácie rómov do roku 2030 (2021) [Strategy for Roma equality, inclusion and participation until 2030]. Available at: https://www.romovia.vlada.gov.sk/site/assets/files/11113/strategia_2030.pdf?csrt=15254680993709108259 [Accessed 19 May 2024].
3. Zákon o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov. № 245/2008 Z. z. (2008) [Law on Education (School Act) and on Amendments to Certain Acts]. Available at: <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2008/245/20160101> [Accessed 19 May 2024].
4. Fizešhi, O. (2023). School education of roma children in Transcarpathia: the history of formation and development. Mountain school of Ukrainian Carpaty. Вип. 29. С. 71–74.
5. Fizešhi, O. Y. (2015). Pochatkova shkola na Zakarpatti (druga polovyna XIX – pochatok XX st.): monohrafiia. [The

primary schols in Transcarpathia (the second half of the XIX – the beginning of the XXI century): monograph]. Uzhhorod. 528 s. [in Ukrainian]

6. Yarova, O. B. 2018. Tendentsii rozvytku pochatkovoї osvity v krainakh Yevropeiskoho Soiuzu [Trends in the development of primary education in the countries of the European Union]. Diss. dr. ped. of science. Kyiv. Available at: https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/06/Dysertatsiia_Yarova-O.B..pdf [Accessed 22 May 2024]. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ФІЗЕШІ Октавія Йосипівна – доктор педагогічних наук, професор Мукачівського державного університету.

Наукові інтереси: організація освіти в Словацькій республіці.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

FIZESHI Oktaviia Yosypivna – doctor of pedagogic sciences, professor Mukachevo State University.

Scientific interests: organization of education in the Slovak Republic.

Стаття надійшла до редакції 27.08.2024 р.

УДК 37.091.4:316.4.051Ющук(045)

DOI: 10.36550/2415-7988-2024-1-215-350-354

КУЗЬМЕНКО Надія Михайлівна –

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-8457-0292>

e-mail: n2806@ukr.net

I. ЮЩУК І ШІСТДЕСЯТНИКИ: ВЗАЄМИНИ, ВИПРОБУВАНІ ЧАСОМ

В умовах боротьби України за свою незалежність і цілісність спостерігається підвищена увага до життєпису й духовної спадщини педагогічних постатей минулого. Як відомо, минуле, теперішнє та майбутнє нерозривно пов'язані. Те, що проживає сьогодні наша країна, сягає своїм корінням у давнину. Трагічні події, які переживає наша держава, дали поштовх до розуміння циклічності історії та усвідомлення значущості духовної спадщини видатних діячів минулого. У цій статті на прикладі постаті І. Ющука розкрито становлення української державності. Схарактеризовано ранній період професійної діяльності Івана Ющука, починаючи з його роботи вчителем української мови та літератури у Лудинській середній школі (1957–1959), де він викладав французьку мову, хімію та основи дарвінізму. Описано важливий етап його життя в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР, куди він вступив як аспірант зі спеціальності «Сербська література». Особливу увагу приділено формуванню його зв'язків із представниками шістдесятництва – І. Дзюбою, І. Світличним, В. Стусом, Ю. Бадзьом. Автор розкриває суспільно-політичний контекст того часу: період «відлиги», розвиток шістдесятництва та дисидентського руху. Висвітлено драматичні моменти життя науковця, зокрема його звільнення з Інституту літератури в 1966 році через політичну неблагонадійність після проведення обшуків КДБ.

Висвітлено важливі віхи життя та діяльності видатного українського мовознавця Івана Пилиповича Ющука в контексті суспільно-політичних подій другої половини ХХ – початку ХХІ століття. Розкрито його тісні зв'язки з представниками українського шістдесятництва, зокрема з В. Стусом, Ю. Бадзьом та Д. Павличком. Описано період політичних переслідувань науковця, його участь у дисидентському русі та роль у збереженні праці Ю. Бадзя «Право жити». Висвітлено внесок І. Ющука у становлення української державності через участь у створенні Всеукраїнського товариства української мови та діяльність у Демократичній партії України, де він обіймав посаду заступника голови. Окрему увагу приділено його науковій діяльності, зокрема створенню «Словника української мови VI століття» (2017 р.), що містить понад 13 000 слів слов'янського походження та має важливе значення для утвердження самобутності української мови. Підкреслено високу оцінку наукового доробку І. Ющука його сучасниками, зокрема Д. Павличком, який назвав словник «вершиною дослідницького, наукового мислення про українську мову».

Ключові слова: українська мова, І. Дзюба, І. Світличний, В. Стус, Ю. Бадзьо, Д. Павличко, суспільно-політичний контекст.

KUZMENKO Nadiya Mykhailivna –

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor,

Department of Pedagogy Taras Shevchenko

Kyiv National University

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-8457-0292>

e-mail: n2806@ukr.net

I. YUSHCHUK AND THE SIXTIES: RELATIONSHIPS TESTED BY TIME

In the conditions of Ukraine's struggle for its independence and integrity, increased attention is being paid to the biographies and spiritual heritage of pedagogical figures of the past. The past, present and future are inextricably linked. What we are living now has its roots in ancient times. The tragic events that our country is experiencing gave an impetus to the understanding of the cyclical nature of history and the importance of the spiritual legacy of outstanding figures of the past. The article characterizes the formation of Ukrainian statehood using the example of I. Yushchuk's life. The article describes Ivan Yushchuk's early period of professional activity, starting with his work as a teacher of the Ukrainian language and literature at the Ludyn Secondary School (1957–1959), where he taught French, chemistry, and the basics of Darwinism. An important stage of his life at the Institute of Literature named after T. G. Shevchenko Academy of Sciences of the Ukrainian SSR, where he entered as a postgraduate student majoring in «Serbian literature». Special attention is paid to the formation of his connections with representatives of the Sixties – I. Dzyuba, I. Svitlichny, V. Stus, Yu. Badzio. The author reveals the socio-political context of that time: the «thaw» period, the development of the Sixties and the dissident movement. The dramatic moments of the scientist's life are highlighted, in particular, his dismissal from the Institute of Literature in 1966 due to political disloyalty after the KGB raids.

Important milestones in the life and activity of the outstanding Ukrainian linguist Ivan Pylypovych Yushchuk in the context of social and political events of the second half of the 20th – beginning of the 21st century are highlighted. His close ties with representatives of the Ukrainian Sixties, in particular with V. Stus, Yu. Badzio and D. Pavlychko are revealed. The period of political persecution, his participation in the dissident movement and his role in the preservation of Y. Badzio's work «The Right to Live» are described. The contribution of I. Yushchuk to the formation of Ukrainian statehood through participation in the creation of the All-Ukrainian Society of the Ukrainian Language and activity in the Democratic Party of Ukraine, where he held the position of deputy chairman, is highlighted. Particular attention is paid to his scientific activities, in particular the creation of the «Dictionary of the Ukrainian Language of the 6th Century» (2017), which contains more than 13,000 words of Slavic origin and is of great importance for establishing the identity of the Ukrainian language. The high evaluation of I. Yushchuk's scientific output by his contemporaries, in particular D. Pavlychko, who called the dictionary «the pinnacle of research and scientific thinking about the Ukrainian language» is emphasized.

Key words: *Ukrainian language, I. Dzyuba, I. Svitlichnyi, V. Stus, Yu. Badzio, D. Pavlychko, social and political context.*

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. В умовах боротьби України за свою незалежність і цілісність спостерігається підвищена увага до життєпису й духовної спадщини педагогічних постатей минулого. Як відомо, минуле, теперішнє та майбутнє нерозривно пов'язані. Те, що ми зараз проживаємо, сягає своїм корінням у давнину. Трагічні події, які переживає наша держава, дали поштовх до розуміння циклічності історії та усвідомлення значущості духовної спадщини видатних діячів минулого.

На сучасному етапі педагогічну персоналію розглядають не тільки через призму відтворення певних біографічних відомостей. Постmoderna історія педагогіки спонукає дослідників до заглиблення в сутність досліджуваної особистості й усебічного вивчення усіх біографічних відомостей задля відтворення цілісного портрету.

На сучасному етапі значно розширилася тематика історико-педагогічних розвідок, темою яких є творча спадщина й педагогічна діяльність видатних постатей. Дослідження такого типу є дуже актуальними, бо дають можливість краще зрозуміти сутність певного історичного періоду й висвітлити риси тогочасних освітніх реалій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Галерея мемуарних портретів і споминів висвітлена в значущій праці видатного шістдесятника Д. Павличка «Спогади». У п'яти томах письменник висвітлив драматичний образ нашої держави періоду ХХ – ХХІ століть, а також майстерно змалював портрети видатних українських педагогів, просвітителів і культурних діячів.

Значний науковий інтерес становить монографія Л. Тарнашинської «Українське шістдесятництво. Профілі на тлі покоління». У цій науковій розвідці відображено аспекти українського шістдесятництва крізь призму окремих імен. Такий персоналістський підхід дає можливість побачити епоху як у постатях, так і крізь призму творчості, а також скласти уявлення про

представників того покоління, яке залишило глибокий слід в історії нашої країни. Цінним виданням вважаємо інформаційний довідник «Видатні українські педагогіки», укладачем якого є Л. Калуська. У цьому виданні представлено короткі інформаційні відомості про життєпис, наукову і творчу діяльність Г. Сковороди, Г. Ващенко, С. Русової, В. Сухомлинського, М. Стельмаховича. Вартим уваги вважаємо підручник Л. Артемової «Історія педагогіки України». У цьому виданні авторка в доступній формі виклала історичні події, які мали безпосередній вплив на розвиток української педагогіки, а також висвітлила особливості педагогічної та громадсько-просвітницької діяльності духовних провідників нашої нації.

Мета статті – схарактеризувати життєвий шлях І. П. Ющука – українського мовознавця, літературознавця, перекладача, громадського діяча, професора (з 1992), автора 30 новаторських підручників з української мови, заслуженого діяча науки і техніки України – у суспільно-політичному контексті другої половини ХХ століття.

Виклад основного матеріалу. Протягом усього життя, І. П. Ющук проповідував любов до української мови й українського народу. Чому важливо говорити українською мовою? «Тому що це забезпечує зв'язок поколінь і безперервність культурного й історичного спадку народу України. Навіть якщо ваші батьки є російськомовними, то їхні батьки швидше за все були україномовними, так само як і всі попередні покоління вашої родини. Навіть пращури представників інших національностей, які споконвічно жили на нашій землі, поряд зі своєю національною мовою говорили ще й українською. Зокрема це стосується євреїв. Та й навіть якщо ваша родина – етнічні росіяни й усі ваші пращури володіли лише російською, то зараз саме час особисто вам започаткувати нову родинну традицію. Чому ні? Адже ваша родина й нащадки

будуть жити тут, тож інтереси України – це й їхні інтереси також!» так вважав І. П. Ющук [6].

У 1957 році І. Ющук починає працювати вчителем української мови та літератури Лудинської середньої школи Нововолинського району Волинської області. Мовознавець в одному зі своїх інтерв'ю згадував: «Два роки я викладав у Лудинській середній школі – і українську мову та літературу, і французьку мову, і хімію, і основи дарвінізму. Учителів бракувало. А в дітей часу не було на навчання: у мами – буряки, у батька – корову пасти, сіна старатися. Взимку дороги снігом заносило, а учні були з трьох чи чотирьох сіл. Усе-таки і з моїх учнів двоє чи троє стали вчителями» [7, с. 353].

У Лудинській середній школі І. Ющук працював до 1959 року. У 1959 р. мовознавець звільнився з посади вчителя української мови та літератури за власним бажанням. У житті молодого педагога розпочинався новий етап: він вступив до Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка Академії наук Української РСР. І. Ющук був зарахований аспірантом за спеціальністю «Сербська література». Педагог свого часу так згадував про цей період свого життя: «У той час завідувач відділу слов'янських літератур Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка Академії наук УРСР Григорій Вервес шукав кандидата в аспірантуру з літератур народів Югославії... У Львові згадали про мене – я, коли навчався там, слухав лекції професора Іларіона Свенціцького про слов'янські літератури і за його завданням переклав кілька уривків з поеми хорватського поета Івана Гундулича «Осман» [4, с. 630–631].

Як відомо, із 1953 по 1964 рік Україна переживає період «відлиги», який характеризувався певною лібералізацією, тобто пом'якшенням сталінського режиму. У цей час керівником держави й основним ініціатором змін був М. Хрущов. Десталінізаційні й лібералізаційні процеси, що відбувалися тоді в Україні, зумовили нову хвилю українізації. Гостро постала проблема збереження української мови й розширення сфер її вживання. Наприкінці 50-х – початку 60-х років формуються й згуртовуються новаторський рух шістдесятників. Точкою відліку в історії шістдесятництва вважають 1956 рік. Молода українська інтелігенція протестувала проти фальшу та заідеологізованості у відображенні дійсності, боролася за збереження українських традицій і рідну мову.

Діяльність шістдесятників постійно була затьмарена критичними поглядами влади. Свобода для митців того часу ніколи не була повною: їхні твори відмовлялися друкувати, а деякі взагалі були під заборону. З'являються явища «самвидаву» – підпільного видання літератури, яку переписували чи друкували самостійно, і «тамвидаву» – друкування й видання творів за межами держави.

У 60-х – 70-х роках у Радянському Союзі й набирає обертів дисидентство. У Малому словнику історії України нагромаджуємо на визначення поняття «дисиденти». А. Кондрацький зазначив, що дисиденти – це «учасники руху, спрямованого проти комуністичного тоталітарного режиму. В

більших чи менших масштабах, у прихованій формі виявляли себе протягом усієї історії СРСР... В 60-ті роки... акцентували увагу переважно на порятунку нації, її духовної культури та мови... З другої половини 70-х років активізується рух за права людини» [3, с. 133]. Ті шістдесятники, які від культури й літератури переходили до відкритого висловлювання своїх опозиційних поглядів, ставали частиною дисидентського руху. Ключовими питаннями українського дисидентства були права нації та права людини, які завжди розглядалися в органічному поєднанні. Дисиденти хотіли демократизувати політичний режим і суспільство, змусити владу дотримуватися прав і свобод людини, також вони виступали за вільний розвиток української мови, літератури й культури. До дисидентів належали І. Дзюба, І. Світличний, В. Стус, Ю. Бадзьо та багато інших талановитих тогочасних митців.

Саме тут, в Інституті літератури, І. Ющук знайомиться й починає товаришувати з цими людьми. Мовознавець пригадував: «В Інституті літератури тоді працювали цікаві, мислячі люди: високоінтелектуальний Іван Дзюба..., завжди врівноважений, але сповнений внутрішньої духовної енергії, цілеспрямований Іван Світличний, неспокійний, бунтівний Василь Стус, заглиблений у себе і в суспільні проблеми Юрій Бадзьо... Було таке, що ми часом у вузькому колі висловлювали свої думки, зачіпали поточні політичні питання» [4, с. 631].

В Інституті літератури мовознавець пропрацював ще два наступних роки. Увесь цей час він працює й товаришує з І. Дзюбою, І. Світличним, Ю. Бадзьом і В. Стусом. Цього ж року Ю. Бадзьо – літературознавець, ідеолог національно-визвольного руху, шістдесятник, дисидент, активний учасник політичного й суспільного життя, автор історико-філософського трактату «Право жити» – одружується із С. Кириченко – учасницею українського правозахисного руху. Свідком у РАЦСі при їхньому одруженні був І. Ющук [2, с. 245].

Життя ставало дедалі важчим, відкрито говорити про свої погляди й переконання було небезпечно. І. Ющук часто зі своїми друзями обговорював політичні питання. У той час такі речі, звичайно, не проходили безслідно.

Одного разу І. Ющук «поїхав у відпустку в село до батьків. Тим часом хтось доніс, що мешканці Академістечка цікавляться забороненою, «націоналістичною» літературою. Обшук. На щастя, нічого не знайшли. Потім ще один обшук. Також безрезультатний для кагебістів. Але вигнали з роботи. З Інститутом літератури довелось розпрощатися. Це був червень 1966 р.» [1, с. 32 – 33].

Разом із І. Ющуком тоді було звільнено В. Стуса та Ю. Бадзя. Звичайно, справа була не в закінченні строку роботи – молодих науковців звинувачували в українському буржуазному націоналізмі. Їх було просто «викинуто з Інституту літератури як політично неблагонадійних» [4, с. 631]. Свого часу мовознавець пригадував: «Добре пам'ятаю, як удвох із Василем Стусом ми бродили

по Києву в пошуках роботи. Дев'ять місяців я був без роботи і без грошей» [4, с. 631].

У 1977 році в житті мовознавця відбулася ще одна важлива подія: він знайомиться з видатним шістдесятником Д. Павличком. Видатний письменник справедливо називав І. Ющука «людиною великого українського духу» та «світового рівня мовознавцем» [4, с. 641]. Знавець слов'янських мов, І. Ющук допоміг перекласти Д. Павличку деякі строфи із поеми видатного чорногорського письменника П. Негоша «Промінь мікрокосмосу» (1845 р.). Шістдесятник зазначав, що «Іван Ющук захоплювався моїм перекладом поеми..., особливо тими рядками, де йдеться про смертність і безсмертя людини» [Павличко, с. 642]. Свій вірш «Богдан Чорногор» із збірки «Вірші з Чорногорії» Д. Павличко присвятив І. Ющуку. За словами шістдесятника, саме він, І. Ющук, подав ідею написати ще один «чорногорський твір» [4, с. 643]. Мовознавець порадив Д. Павличку перечитати історичний роман «Чорна рада» П. Куліша. Письменник, читаючи цей твір, немов заново пережив трагедію розтерзаної України доби Руїни. Шістдесятник зазначав, що «єдиною радістю «Чорної ради» є прекрасно зображене братерство... Кирила Тура з чорногорцем Мілошем...» [4, с. 634]. Саме так і з'явився на світ вірш «Богдан Чорногор».

У 1977 році Ю. Бадзьо, друг І. Ющука, майже закінчує написання свого історико-філософського дослідження «Право жити», над яким він почав працювати в 1972 році. КДБ організував викрадення рукопису, який налічував 1400 сторінок. У 1978 році дисидент вирішує знову почати писати своє дослідження. Вдома його зберігати було небезпечно: могли знову викрасти. Постало питання про те, в кого можна зберігати рукопис. Ю. Бадзьо, порадившись із дружиною, вирішує поговорити з І. Ющуком про те, щоб дослідження заховати в нього. Мовознавець погодився допомогти. С. Кириченко писала: «В Івана вже було декілька десятків сторінок, коли... коли навколо рукопису знову завихрило... Несподівано... Ющука викликають до райвідділу КГБ, ведуть невизначену розмову... серед іншого легеньким пунктиром проходить прізвище Бадзя. Іван не сумнівався: такого збігу не може бути. Вистежили...» [2, с. 245]. Мовознавець добре розумів, що за ним тепер будуть пильно стежити. І. Ющук усвідомлював, що не може віднести рукопис власникові, бо його перехоплять на вулиці. Педагогові одразу ж інкримінували б звинувачення за зберігання «самвидаву» й посадили б до в'язниці. І. Ющук вирішив спалити кілька десятків сторінок рукопису, бо просто не бачив іншого виходу з цієї непростой ситуації: «...І Йван поніс Юрків рукопис до вогню. Чергове жертвоприношення «Права жити»... Палив листок за листком... Схаменувся. Що ж він робить?! Адаже щойно, два місяці тому, Юрко втратив шестирічну каторжну працю! На 24-й сторінці зупинився. Повернув недопалки авторів» [2, с. 245].

На початку осені 1985 року трапилося непоправне лихо: відійшов у засвіти В. Стус – видатний поет-шістдесятник, перекладач, публі-

цист, літературознавець, літературний критик, політв'язень СРСР, дисидент, член Української Гельсінської групи, борець за незалежність України. Д. Стус – син В. Стуса – в збірці «Мені здалося – я живу завжди. Вибрані твори» так писав про останні дні свого батька: « 30 – 31 серпня. За брехливим доносом наглядча Василя Стуса кинули на 15 днів до карцеру табору ВС-389/36. Поет встиг сказати своєму сокамернику Леоніду Бородіну, що оголошує голодівку «до кінця». Ніч з 3 на 4 вересня. У карцері, під час «сухої» голодівки перестало битися серце Василя Стуса» [5, с. 398]. І. Ющук із великим сумом і болем пережив цю трагічну подію, бо видатний шістдесятник був для нього добрим другом.

У 1987 році з'явилися в перекладі українською мовою «Поеми Петра Негоша». Петро II Негош був видатним чорногорським філософом, реформатором і державним діячем, який сприяв перетворенню Чорногорії в незалежну світську країну. Переклад здійснив Д. Павличко – відомий український поет-шістдесятник, перекладач, публіцист і літературний критик. Передмову під назвою «Іскра, викресана з каменя» до цієї книжки написав І. Ющук. Свого часу Д. Павличко писав: «Для мене – подія надзвичайна, адже в тій передмові Івана Ющука вже була програма нашої з ним спільної діяльності, як людей, які вирішили боротися проти прогнилої, але ще не падаючої імперії СРСР. Іван Ющук порівнює поему «Промінь мікрокосмосу» з антицарськими творами Тараса Шевченка» [4, с. 645].

У лютому 1989 року Д. Павличко почав звертатися від імені СПУ до Президії Верховної Ради УРСР, вимагаючи схвалення закону про українську мову. І. Ющук підтримав Д. Павличка. 23 лютого вони були разом на установчій конференції створення Всеукраїнського товариства української мови. «Був моїм радником, слухав мій виступ. І не без його допомоги я написав головне речення своєї промови: «Пам'ятаймо, однією з головних умов, що забезпечують українському народові суверенність і право на утвердження своєї держави, є не просто його мовна самобутність, а й пріоритет вживання рідної мови на своїй території», – згадував свого часу шістдесятник [4, с. 649].

15–16 грудня 1990 року в Києві відбувся установчий з'їзд Демократичної партії України. Передумовою створення партії був «Маніфест Демократичної партії України» відомого дисидента, в'язня ГУЛАГу, літературознавця й мислителя Ю. Бадзя. «Маніфест...» було надруковано в березні 1990 року в газеті «Літературна Україна». Цей документ і став початком майбутньої партії. 15 травня 1990 в Києві пройшло засідання ініціативної групи зі створення ДемПУ, на якому був удосконалений «Маніфест...» і обраний організаційний комітет. 22 вересня 1990 року в м. Тербовля Тернопільської області оргкомітет проголосив створення Демократичної партії України.

15 грудня 1990 року почав роботу установчий з'їзд ДемПУ. Вступне слово мав Ю. Бадзьо. Про цю важливу подію згадував у п'ятому томі своїх

«Спогадів» Д. Павличко: «Всі виступи на тому з'їзді були спрямовані проти комуністичної групи 239 у Верховній Раді УРСР, яка вже готувалася до активних дій, щоб змусити представників нашої республіки підписати в Москві «Новий Союзний Договір» [4, с. 651]. Тоді ж було обрано й голову ДемПУ. Ним став Ю. Бадзьо, а його заступниками обрали І. Ющука та В. Яворівського. Д. Павличко зазначав, що І. Ющук був одним із «авторів «Звернення до народу» де чітко й коротко була написана програма партії «Наша мета – демократія і повна незалежність України». В Ухвалі з'їзду були слова, які... фіксували розвал імперії як щось таке, що станеться завтра...» [4, с. 651]. Це звернення підписали І. Ющук, Д. Павличко, Ю. Бадзьо, В. Дончик, Ю. Цеков, М. Швайка та В. Черняк.

У 2017 році виходить друком значуща праця І. Ющука – «Словник української мови VI століття». У цій роботі мовознавець умістив понад 13 000 слів української мови слов'янського походження, що повністю або частково збігаються зі словами чеської, словенської, верхньолужицької, сербської та хорватської мов, території яких не межують із нашою державою. Рецензію-післямову до словника написав поет-шістдесятник Д. Павличко. Праця вийшла друком у Київському міжнародному університеті.

Д. Павличко високо оцінив словник І. Ющука, назвавши його «вершиною дослідницького, наукового мислення... про українську мову» [4, с. 657]. Поет зазначив, що «поява словника української мови VI століття – це явина не рядової філологічної книжки, а могутнє доповнення до нашої духовної та збройної боротьби проти путінського фашизму, за невмирущість України» [4, с. 665]. 3 жовтня 2018 року Д. Павличко написав вірш-послання «До Івана Ющука». Текст поезії вміщено у томі 5 «Спогадів» шістдесятника.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Отже, схарактеризовано ранній період професійної діяльності Івана Ющука, описано важливий етап його життя в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР, особливу увагу приділено формуванню його зв'язків із представниками шістдесятництва – І. Дзюбою, І. Світличним, В. Стусом, Ю. Бадзьом, розкрито суспільно-політичний контекст того часу: період «відлиги», розвиток шістдесятництва та дисидентського руху, висвітлено драматичні моменти життя науковця, висвітлено важливі віхи життя та діяльності видатного українського мовознавця Івана Пилиповича Ющука в контексті суспільно-політичних подій другої половини ХХ – початку ХХІ століття, розкрито його тісні зв'язки з представниками українського шістдесятництва, описано період політичних переслідувань науковця, його участь у дисидентському русі та роль у збереженні праці Ю. Бадзя «Право жити». Висвітлено внесок І. Ющука у становлення української державності, окрему увагу приділено його науковій діяльності, зокрема створенню «Словника української мови VI століття» (2017), підкреслено високу оцінку наукового доробку І. Ющука його сучасниками, зокрема Д. Павличком.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Гуць М. Педагог-словесник з великої літери. *Дивослово*. 2003. 32–33.
2. Кириченко С. Люди не зі страху. Українська сага: Спогади. К.: Смолоскип, 2013. 920 с.
3. Кондрацький А. Малий словник історії України. URL: <https://uahistory.co/book/dict/394.html>. (дата звернення: 24.08.2024).
4. Павличко Д. В. Спогади. У 6 томах. Том 5. К.: Ярослав Вал, 2019. 712 с.
5. Стус В. Мені здалося – я живу завжди. Вибрані твори: збірка. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2023. 400 с.
6. Школа української мови Івана Ющука. URL: <https://ushchuk.wordpress.com/>
7. Ющук І. П. Мова – найбільший скарб. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2020/360 с.

REFERENCES

1. Guts, M. (2003). Pedahoh-slovesnyk z velykoyi litery [Teacher-philologist with a capital letter]. *Dyvoslovo*. 32–33. [in Ukrainian]
2. Kyrychenko, S. (2013). Lyudy ne zi strakhu. Ukrayinska saha: Spohady. [People are not out of fear. Ukrainian Saga: Memories]. K.: Smoloskip, 920 p. [in Ukrainian]
3. Kondratsky A. Malyy slovnyk istoriyi Ukrayiny [Small dictionary of the history of Ukraine]. URL: <https://uahistory.co/book/dict/394.html>. (data zvernennya: 24.08.2024). [in Ukrainian]
4. Pavlychko, D. V. (2019). Spogady [Memoirs]. In 6 volumes. Volume 5. K.: Yaroslaviv Val, 712 p. [in Ukrainian]
5. Stus V. Meni zdalosya – ya zhyvu zavzhdy. Vybrani tvory: zbirka [It seemed to me that I live forever. Selected works: collection]. Kharkiv: Book Club 'Klub simeinigo vidpochynku', 2023. 400 p. [in Ukrainian]
6. Shkola ukrayinskoyi movy Ivana Yushchuka [Ivan Yushchuk School of the Ukrainian Language]. URL: <https://ushchuk.wordpress.com/> [in Ukrainian]
7. Yushchuk, I. P. (2020). Mova – naybilshyy skarb [Language is the greatest treasure]. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan, 360 p. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА:

КУЗЬМЕНКО Надія Михайлівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Наукові інтереси: історія вітчизняної та зарубіжної педагогіки, етнопедагогіка, освітні, педагогічні технології, освітній менеджмент, управління освітніми проектами, теорія виховання.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

KUZMENKO Nadiia Mykhailivna – Doctor of Pedagogic Sciences, Professor, Professor, Department of Pedagogy Taras Shevchenko Kyiv National University.

Scientific interests: history of Ukrainian and foreign pedagogy, ethnopedagogy, educational, pedagogical technologies, educational management, management of educational projects, theory of education.

Стаття надійшла до редакції 27.08.2024 р.